

letne izkušnje, natančnega znanja o kraji, ljudstvu, roditeljih, o šegah in navadah. Poznati je treba domačo hišo in družino vsacega otroka posebej; primerjati je treba njegovo duševno svojstvo z najdenimi okolnostimi, vprašati se, more li otrok premagati vse nepovoljne vplive, more li vkljub dobrohotnemu delovanju vzgojiteljevemu npravstveno tako napredovati, da postane kdaj rabljiv ud človeške družbe. Pravi se, človek je proizvod svojega časa; a bolje bi se reklo, človek je proizvod svoje okolice. Poglej otroka, in vedel bodeš, kakšni so njegovi stariši, kakšna je okolica, družina, tovariši, kraj, kjer je vzrastel.

Kakor moramo poznati tla, katera obdelujemo, tako bi bilo tudi pri pouku in sosebno pri vzgoji brezmiselno, postopati brez poznanja prvič vzmožnosti in individualnega omislija in drugič nahajajočih se posebnih razmer gojenčevih. Način, kako nam je najbolje prodreti v notranjost gojenčevo, merilo za njegove pogreške, prestopke itd., to in jednako mora biti primerno izpoznani individualiteti njegovi. Krog pa, v katerem živi otrok, je oni kalejdoskop, ki nam kaže vsakokrat drugačne slike. Te prav pojmiti in svoje delovanje po njih uravnati je velika spretnost, ki ne zahteva toliko globocega pre-mišljevanja, kolikor trdnega razumevanja in doslednega izvajanja.

Kdor se ne ozira na individualne razmere otrok, postane lahko krivičen. Mnogo je otrok, ki so že z doma zanemarjeni, ki morajo vsak dan do pozne noči živeti mej surovimi, podlimi itd. ljudmi; in če ne ravno mej njimi, vendar živé blizu njih ter morajo poslušati njih pogovore, gledati njih surovo obnašanje. S takimi je treba torej drugače ravnati, nego z onimi, ki živé v popolnoma normalnih razmerah; marsikak pogrešek se mora tû izpregledati ali milejše soditi, nego bi brez poznanja njih okolnosti storili. Marsikdaj je treba nemarne naloge, prepozno prihajanje k pouku in šolske zamude, tako tudi ponočno bdenje otrokovo, ki je nesposobno za čilo duševno delo, stavljati na račun doma, roditeljev, okolnosti otrokovih. A učitelj, sam reden in točen, zahteva vseh lepih lastnosti tudi od otrok, zato često pozabi, da na svetu ni vse tako, kot bi moralo biti; pozabi, da otrok ni vsake nemarnosti sam kriv. Tak učitelj izpregleda okolnosti otrokove nerednosti ter ga pō krivem obdolží. Res, žalostno je, da se nahajajo take razmere! A tû treba ozdraviti v prvi vrsti razmere same, na otroke pa vplivati, da se jih po mogočnosti ogibajo. Potem bode izostalo marsikako krivično ravnanje z otroci, katero vzbuja le nejevoljo in sovraštvo, nikakor pa ne zaupanja in ljubezni. Zato je treba opazovati in preiskovati ne le otrokovo individualiteto, temveč tudi njegove individualne domače razmere.

Fr. Gabršek.

Zgodovina pedagogije.

(Dalje.)

Pozivu Luterovemu začeli so kasneje ustrezati gradovi in so ustanovljali ne samo latinske, ampak tudi elementarne šole. Manj se je radi pomanjkanja novcev storilo po vaséh. Delalo se je pa vendar na to, da se vsaj v vsaki župnini ustanovi šola za čitanje in pisanje, in da se s tem olajša priprava za tako imenovano konfirmacijo t. j. za oni svečani čin v protestantski cerkvi, ko mladi kristijan (star 14–16 let) javno pripozná svoje veroizpovedanje. Posamezna mesta in knezi izdajali so še posebne „cerkvene in šolske rede“, s katerimi so urejevali svoje šolske odnašaje in ukazovali, da se ustanové učilnice ne samo za dečke, ampak tudi za deklíce. Po teh redih je bilo za niže šole predpisano, da se uči katekizem s cerkvenim petjem, čitanje in pisanje, po nekod tudi računstvo. Kako se je po slovenskih pokrajinah širilo v dóbi protestantstva šolstvo, o tem bomo govorili pri zgodovini slovenskega šolstva.

Iz mej protestantskih pedagogov one dôle, ki so se odlikovali osobito s praktičnim delovanjem, omenjamo zlasti dvojice, namreč Valentina Trotzendorfa in Ivana Sturm.

Valentin Trotzendorf (l. 1490—1556.) je bil rektor mestne šole v Goldbergu v Šleziji. Svojo šolo, v katero so hodili tudi sinovi aristokratov iz raznih delov Evrope, uredil je po vzgledu republike. Iz najboljih svojih učencev sestavil je upravno in sodnijsko oblast. Uprava je pripadala tako zvanim ekonomom, eforom in kvestorom, a v šolski sodnji ali senatu bil je eden konzul, dvanajst senatorjev in dva cenzorja. Vsakošne častne službe oddajali so po volitvi učenci sami. Trotzendorf je bil „diktator perpetuus“ (večni poveljnik).

Naj več je na to delal, da vlada v njegovi šoli dober duh, duh prave pobožnosti. S svojim vednjem in ognjenim očesom je znal ustrahovati tudi najokornejše in najtrše mladenče. Njegovo glavno načelo je bilo: Pred zakonom so vsi enaki. Kdor je učenec, mora se udati postavi. Od tega ga ne more oprostiti ne stan, ne plemstvo. Kdor se boji zavoljo svojega odličnega rodú ali svoje večje starosti kazni, naj pazi, da se lepo véde, ali naj pa šolo zapusti“. V Goldberški šoli so se učili tisti predmeti, kakor na večini viših šol tiste dôle. Dialektike, retorike, matematike, astronomije in muzike ni zanemarjal. Trotzendorf je pa z največjo paznostjo obdeloval verouk in latinski jezik. Verouk mu je bil duša njegovi šoli in duša vsakemu pouku. Latinščina je gospodovala v šoli. O pouku v nemškem, kot národnem jeziku ni bilo govora, marveč je bilo učenec strogo zabranjeno nemško govoriti, še v igri ne. Telesne vaje niso bile takrat v šolah običajne, a Trotzendorf ni zabranjeval iger, s katerimi se razvija moč in gibčnost telesa. Strogo pa je bilo zabranjeno kopati se v mrzli vodi, drsati se na ledu, ometavati se s snegom itd.

Ivan Sturm (1507—1589) bil je rektor latinske šole v Strasburgu. Pri isti šoli se je po njegovem prizadevanji osnovala akademija, ki je bila kasneje (1621) uvrščena mej vseučilišča. Tudi v te zavode so hodili najodličnejši učenci iz vseh krajev Evrope. Šolsko izobraženje ima po Sturmovih nazorih trojno nalogo, namreč pobožnost, znanje in urnost v govoru. Tudi v njegovem zavodu so bili klasički jeziki, osobito latinščina, središče vsega pouka. O realnih predmetih ni bilo še govora, še celó računstvo se ni učilo v nižjih razredih. Nemški govor je bil ostro zabranjen.

Če ravno Sturm realnega pouka ni vpeljal v šole, vendar je na to delal, da se besede učé v zvezi s stvarmi. Manjši učenci so morali namreč vsak predmet, katerega je učil, pokazal in tudi razlagal, latinski imenovati.

II. Katoliške šole.

Katoličani niso zaostajali v marljivosti za šolski napredek, marveč so v tem protestante še skoro prekosili. Že tridentski cerkveni zbor (l. 1545—1563.) priporočal je katoliškemu svetu, da skrbi za vzgojo in pouk mladini. Škofom je bilo naloženo, da ustanové semenišča za mladenče, ki bi bili voljni pristopiti k duhovskemu stanu, a župnikom in dušnim pastirjem pa, da svoje vernike, posebno pa mladino poučujejo v resnicah sv. vere. Ti ukazi so rodili večji del dober sad in so bila takrat po mnogih glavnih mestih ustanovljena duhovenska semenišča. Kako so katoliki po Slovenskem za šole skrbeli, o tem bomo nekoliko govorili v poslednjem poglavju te knjižice.

Katoliško šolstvo se je v oni dóbi razvijalo največ po prizadevanji duhovniških redov. Od vseh redov pa so si za katoliško šolstvo pridobili največ zaslug Jezusovci, Piaristi in Uršulinke.

Red Jezusovcev je utemeljil sv. Ignacij Loyola l. 1534., a potrdil ga je papež Pavel III. l. 1540. Skoro se je razširil po vsej Evropi. Papež Julij III. je podelil Je-

Iz mej protestantskih pedagogov one dôle, ki so se odlikovali osobito s praktičnim delovanjem, omenjamo zlasti dvojice, namreč Valentina Trotzendorfa in Ivana Sturma.

Valentin Trotzendorf (l. 1490—1556.) je bil rektor mestne šole v Goldbergu v Šleziji. Svojo šolo, v katero so hodili tudi sinovi aristokratov iz raznih delov Evrope, uredil je po vzgledu republike. Iz najboljih svojih učencev sestavil je upravno in sodnijsko oblast. Uprava je pripadala tako zvanim ekonomom, eforom in kvestorom, a v šolski sodnji ali senatu bil je eden konzul, dvanajst senatorjev in dva cenzorja. Vsakošne častne službe oddajali so po volitvi učenci sami. Trotzendorf je bil „diktator perpetuus“ (večni poveljnik).

Naj več je na to delal, da vlada v njegovi šoli dober duh, duh prave pobožnosti. S svojim vednjem in ognjenim očesom je znal ustrahovati tudi najokornejše in najtrše mladenče. Njegovo glavno načelo je bilo: Pred zakonom so vsi enaki. Kdor je učenec, mora se udati postavi. Od tega ga ne more oprostiti ne stan, ne plemstvo. Kdor se boji zavoljo svojega odličnega rodú ali svoje večje starosti kazni, naj pazi, da se lepo véde, ali naj pa šolo zapusti“. V Goldberški šoli so se učili tisti predmeti, kakor na večini viših šol tiste dôle. Dialektike, retorike, matematike, astronomije in muzike ni zanemarjal. Trotzendorf je pa z največjo paznostjo obdeloval verouk in latinski jezik. Verouk mu je bil duša njegovi šoli in duša vsakemu pouku. Latinščina je gospodovala v šoli. O pouku v nemškem, kot národnem jeziku ni bilo govora, marveč je bilo učenec strogo zabranjeno nemško govoriti, še v igri ne. Telesne vaje niso bile takrat v šolah običajne, a Trotzendorf ni zabranjeval iger, s katerimi se razvija moč in gibčnost telesa. Strogo pa je bilo zabranjeno kopati se v mrzli vodi, drsati se na ledu, ometavati se s snegom itd.

Ivan Sturm (1507—1589) bil je rektor latinske šole v Strasburgu. Pri isti šoli se je po njegovem prizadevanji osnovala akademija, ki je bila kasneje (1621) uvrščena mej vseučilišča. Tudi v te zavode so hodili najodličnejši učenci iz vseh krajev Evrope. Šolsko izobraženje ima po Sturmovih nazorih trojno nalogo, namreč pobožnost, znanje in urnost v govoru. Tudi v njegovem zavodu so bili klasički jeziki, osobito latinščina, središče vsega pouka. O realnih predmetih ni bilo še govora, še celó računstvo se ni učilo v nižjih razredih. Nemški govor je bil ostro zabranjen.

Če ravno Sturm realnega pouka ni vpeljal v šole, vendar je na to delal, da se besede učé v zvezi s stvarmi. Manjši učenci so morali namreč vsak predmet, katerega je učil, pokazal in tudi razlagal, latinski imenovati.

II. Katoliške šole.

Katoličani niso zaostajali v marljivosti za šolski napredek, marveč so v tem protestante še skoro prekosili. Že tridentski cerkveni zbor (l. 1545—1563.) priporočal je katoliškemu svetu, da skrbi za vzgojo in pouk mladini. Škofom je bilo naloženo, da ustanové semenišča za mladenče, ki bi bili voljni pristopiti k duhovskemu stanu, a župnikom in dušnim pastirjem pa, da svoje vernike, posebno pa mladino poučujejo v resnicah sv. vere. Ti ukazi so rodili večji del dober sad in so bila takrat po mnogih glavnih mestih ustanovljena duhovenska semenišča. Kako so katoliki po Slovenskem za šole skrbeli, o tem bomo nekoliko govorili v poslednjem poglavji te knjižice.

Katoliško šolstvo se je v oni dóbi razvijalo največ po prizadevanji duhovniških redov. Od vseh redov pa so si za katoliško šolstvo pridobili največ zaslug Jezusovci, Piaristi in Uršulinke.

Red Jezusovcev je utemeljil sv. Ignacij Loyola l. 1534., a potrdil ga je papež Pavel III. l. 1540. Skoro se je razširil po vsej Evropi. Papež Julij III. je podelil Je-

zusovcem (l. 1552.) dovoljenje, da smejo povsodi šole ustanovljati. Radi tega so skoraj v vsakem kraju, kjer so se nastanili, ustanovili kolegij, v katerem so zbirali mladež, da jo vzgojé in v raznih znanostih poučé. Šole Jezusovcev so bile urejene po jednotni osnovi, katero je bil sestavil odbor šestnajsterih najboljših veščakov iz reda, a izdal jo (l. 1599.) general reda Klavdij Aquaviva.

Njih popolna šola delila se je v višji in nižji oddelek. Nižji oddelek je imel pet razredov, a po nekod tudi pripravní razred. Učila se je v tem oddelku največ gramatika in retorika. Višji oddelek je imel po dva do tri razrede filozofije. Učila se je pa v njem logika, prirodne znanosti po Evklidu in razen tega še matematika in astronomija. Za one mladenče, kateri bi se hoteli posvetiti duhovniškemu poklicu, postavil se je pri mnogih zavodih Jezusovcev še poseben teogolijski oddel s štirimi razredi. Učila se je pa v njem dogmatika in morala s tolmačenjem sv. pisma in hebrejski jezik.

Po zahtevanju in duhu one dóbe gojili so Jezusovci v svojih zavodih največ latinski jezik. Materinski jezik je bil v višjih razredih prepovedan. One, kateri govoré materinski jezik, treba je prisiliti, da nosijo kakovo znamenje zasmehovanja, in kaznovati jih je primerno. No, Jezusovci so se pa v oni dóbi vender s tem odlikovali, da niso po vsem zanemarjali stvarnih znanosti. Pod imenom „učenosti“ (eruditio) učili so namreč v nižjem oddelku hieroglyphiko, poetiko, rimsko in grško ustavo, vojno umetnost, slavne dogodke itd. Po šolski osnovi je bila religija podstava, središče, svrha in duša vsakemu pouku in vsaki vzgoji. Pri vsem tem ni bila za pouk v religiji odločena nobena ura, samo vsako soboto so se pol ure razlagali sv. evangeliji. Jezusovci so namreč religijo smatrali za životni element, kateri ima prešiniti ves pouk in kateri se vcepi bolj z vajami, nego z učenjem. Red in strahovanje sta bila pri Jezusovcih stroga. Vse življenje vzgojencev je bilo točno urejeno s posebnimi predpisi. Nadzorovali so jih ne samo učitelji in prefekti, ampak tudi pojedini učenci, koje so zvali cenzore, prefekte itd. Glavno vzgojno sredstvo jim je bilo vzbujanje častiljubja in tekmovanje. Zbog tega so tudi vpejljali razne časti in šolske nagrade, katere so običajno javno delili z največimi svečanostimi. Kaznovali so po naravnem potu. Kdor je bil nemaren v službi božji, ta je bil s tem kaznovan, da je moral izvršiti pobožno ali religijsko delo v drugem času, ki ni bil za to odločen. Kdor je bil v učenju namaren, temu se je naložilo, da se je naučil karkoli v izvanrednem času. Telesna kazen se je smela rabiti le kot skrajno sredstvo, a ni je smel nikoli izvršiti sam učitelj, ampak tako zvani korektor, ki ni pripadal redu. Jezusovci so pazili tudi — na vnanje vedénje (urbanitet) mladine. Radi tega so privajali svoje gojence na pristojnost v držanji in govoru, ter niso trpeli na njih nič surovega, priprostega in neplemenitega. To jim je privabilo množino učencev iz najodličnejših krogov, še celó protestanti sami so čestokrat pošiljali svojo deco v njihove šole. Kako so oni pa tudi umeli delovati na mladež, vidi se po tem, ko so v nekolikih letih samo v Braniboru 400 protestantskih mladeničev privedli v krilo katoliške cerkve. In še celó njihovi protivniki, čudili so se njihovemu delu v šoli. Protestantski pedagog one dóbe Ivan Sturm pravi o njih: „Od vseh drugih redovnikov, ako bi redovništvo sploh hvalevredno bilo, zaslužijo največo hvalo Jezusovci. Iz dveh razlogov me veseli njihov red, ker gojí znanosti, in ker nas spodbuja k marljivosti in opreznosti“. Glasoviti učenjak Baco Verulamski zopet velí: „Posnemaj vzgled Jezusovcev, kajti boljih šol ni od njihovih“. Eden najznamenitejših Jezusovcev in najveščih pedagogov svoje dóbe je bil Peter Kanizij (l. 1521. do 1597.). On je bil na zadnje profesor in dvorski pridigar na Dunaji, je mej drugim sestavil veliki in mali katekizem, ki se je po vsebini in po obliki odlikoval ter mnogo pripomogel, da se je krščanski nauk uspešneje širil mej ljudstvom.

Red Piaristov ustanovil je sv. Josip Kalazancij l. 1614. najprvo kot duhovno zadrugo, kateri je potem papež Gregor XV. dovolil, da se pretvori v red (1622. l.).

Sv. Josipa naklonilo je na osnutek tega reda to, ker je bivajoč v Rimu zapazil, da mnoga siromašna deca samo radi tega ostajajo brez vsakega pouka, ker ne morejo plačati šolnine. Da se temu ubrani, osnoval je zadrugo, katera je imela nalogo, da poučuje brezplačno siromašne otroke v „pobožnih šolah“. Ko se je širil dober glas tem šolam, ustanovljali so jih po vseh deželah v Evropi. V našem cesarstvu so se največ razširile, posebno na Češkem in Ogerskem. Samo s početka bavili so se Piaristi edino s poukom ubogih otrok. Kasneje so snovali tudi više, posebno latinske šole. Njih popolna šola je imela običajno po devet razredov, namreč tri niže za čitanje, pisanje in računstvo, in šest viših, v katerih se je učilo isto, kar v nižem oddelu jezusovških šol. Gospodoval je latinski jezik, dočim je bil realni pouk po vsem zanemarjen. Čez tri dni zaporedoma ni smela biti šola, zato je bil četrtek šolski praznik.

Red Uršulink je osnovala (l. 1535.) pobožna devica Angjela Merici v Bresciji. Brzo se je razširil po vsem katoliškem svetu, pa tako dospel tudi v našo domovino, kjer se še dan danes neutrujeno bavi s poukom ženske mladine (v Ljubljani, Škofji Loki, Gorici). Poseben odsek v pravilih tega reda napotuje nune, kako jim je mladino poučevati. Po teh pravilih se ima družba baviti z vzgojo deklic ne samo v samostanu (penzjonatu), ampak tudi v šolah, v katere hodi vnanja mladina (externi). Učiteljice se morajo zelo, zelo točno držati vsega, kar določujejo pravila reda, ter ne smejo nič dodati, nič izpustiti. Religija je podstava vsej vzgoji. Razen tega se ima učiti čitanje, pisanje, računstvo, spisje, povestnica, zemljepis in žensko ročno delo, a po potrebi tudi francoski ali nemški jezik. Da se vzdrži edinost v delu in marljivosti mej učiteljicami, treba je imeti vsak mesec po dvakrat konferencije, v katerih poročajo učiteljice o obnašanju otrok, o njihovih pogreških, napredku itd.

(Dalje prih.)

Knjiga Slovenska

v
XIX. veku.

Dr. Lovro Vogrin r. 6. avg. 1809 pri sv. Trojici v Slovenskih Goricah, učil se v Mariboru in Gradcu, svečenik 1834, služboval v Ptuj, župnik v Mali Nedelji, pri sv. Jurju na Ščavnici, profesor duhovnega pastirstva in kanonik v Mariboru, stolni prošt, u. 11. dec. 1869. — Čvrst Slovan je pisal a) v Zoro Razlagovo l. 1853 str. 103—112: Narodnost i vëra. Na svetlo je dal: b) Tisučletno obhajilo v čast sv. Cirilu in Metodiju. V Mariboru l. 1863. c) Sestavil je „obširen veronauk“ in „pastirno“ t. j. učni navod v duhovnem pastirstvu za bogoslovce, kar je ostalo sicer v rokopisu, vendar dobro služilo učiteljem in učencem (Vid. Slov. Nar. l. 1870. D. Trstenjak. Knjiž. Zgod. Macun l. 1883). Na razgled bodi:

Narodnost i vëra. „Prst božji se je teknul naroda slavjanskoga, i domorodna iskra se je vnela v njem, ktere vgasnuti nijedni človečji sili več nije mogoće, ravno zato ne, ker od Boga je vžgana. Uplamenivša se ova iskra daleko gori po prostranom slavjanskem svëtu, od njene blagodatne toplote se je oživël otrpnjeni duh slavjanski, narodno življenje se je pričelo, veselo se razvija narodnost, ter še veselejšo bodočnost obëta. Ali ravno v tej mëri, v kteri narodnost krëpko i nezadržljivo naprëduje, ginja v mnogih srcëih vërozakonska čut — opëšuje vëra. I ravno ovo je pogibeljno za našo narodnost, ter sčasoma njeni gotov propad, zakaj vëra i narodnost ste nerazločljivo zvezane, jedna brez